

Epilobium alsinifolium Lam. vo Volovských vrchoch

Epilobium alsinifolium Lam. in the Volovské vrchy Mts

PATRIK MRÁZ

Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, 842 23 Bratislava

Epilobium alsinifolium is reported as a new species for the Volovské vrchy Mts (eastern part of the Slovenské rudohorie Mts). It occurs in the group of Mt. Hekerová (1260 m a.s.l.) on two closely related localities in very low altitude (1100-1200 m a.s.l.) in the community *Brachythecio rivularis-Cardaminetum opicii*. The most isolated localities in the West Carpathians represent also the southern and eastern boundary of its occurrence in the West Carpathians. The origin of the localities is discussed. The presence of other interesting taxa is emphasized. Protection of the region of Mt. Hekerová as a natural reserve is proposed.

Vřbovka kuričkolistá (*Epilobium alsinifolium*) patrí spolu s *Epilobium nutans* a *E. anagallidifolium* do trojice vřboviiek, ktorých výskyt je viazaný prevažne na subalpínsky až alpínsky stupeň. Vřbovka kuričkolistá však častejšie ako ostatné dva druhy zostupuje do polôh supramontánnych až montánnych. V nižších polohách (v stupni lesa) ju môžeme nájsť vo všetkých pohoriach Západných Karpát, kde je aspoň fragmentárne vyvinutý subalpínsky stupeň. V horstvách, ktoré nedosahujú stupeň kosodreviny sa vyskytuje veľmi zriedkavo (vrch Trestník - rozhranie Stolických vrchov a Slovenského raja, resp. Kubínska hoľa - Oravská Magura) (cf. Holub & Kmeťová 1988: 475-476). V týchto dvoch prípadoch sa však vysoké pohoria, kde má *Epilobium alsinifolium* prirodzené lokality výskytu, nachádzajú doslova „na skok“ (Kráľova hoľa, resp. Pilsko, Babia hora, Rozsutec alebo Vrátna dolina v Malej Fatre.).

Oveľa izolovanejšiu lokalitu *Epilobium alsinifolium* som našiel 19. júla 1995 vo Volovských vrchoch (fytogeografický okres č. 15 Slovenské rudohorie, číslo štvorca stredoeurópskeho sieťového mapovania: 7289, kvadrant c) na severných svahoch Hekerovej v masíve Zlatého Stola. Vřbovka kuričkolistá tu rastie na horských prameniskách Starovodského potoka uprostred sekundárnych psicových holí v spoločenstvách, ktoré možno zaradiť do asociácie *Brachythecio rivularis-Cardaminetum opicii* (Krajina 1933) Hadač 1933 (pozri zápisy nižšie). Tie sú tu vyvinuté len fragmentárne, na malých plochách, kde sú vytvorené širšie depresie s menším sklonom. Inak je koryto potôčika pomerne úzke a tečie strmým spádom dole. *Epilobium alsinifolium* zbieha z pramenísk potôčikom aj do nižších polôh. O niekoľko dní neskôr som našiel ďalšiu mikrolokalitu na presvetlenej výraznej depresii na východnom svahu medzi Jaminou a Hekerovou. Prameň je uzavretý v nezapojenom lesnom poraste, tvorenom smrekom s prímiešaným bukom.

Relévé 1: Hekerová, prameniská na severnom svahu, 1200 m n.m., exp. S, sklon 5°, tečúca voda, 3x2 m, E₀ 90%, E₁ 70%, 2. 9. 1997.

E₀: *Brachythecium rivulare*, *Bryum pseudotriquetrum*, *Drepanocladus revolvens*, *Pallustriella decipiens*, *Rhizomnium pseudopunctatum*.

E₁: *Deschampsia caespitosa* 2, *Agrostis stolonifera* 1, *Cardamine amara* subsp. *opicii* 1, *Carex nigra* 1, *Caltha palustris* +, *Cardamine pratensis* +, *Cerastium holosteoides* +, *Epilobium alsinifolium* +, *Epilobium palustre* +, *Filipendula ulmaria* +, *Galium palustre* +, *Geum palustre* +, *Myosotis nemorosa* +, *Parnassia palustris* +, *Potentilla erecta* +, *Stellaria alpine* +, *Crepis paludosa* r.

Relévé 2: Hekerová, prameň na východnom svahu medzi Jaminou a Hekerovou (miestne nazývaná časť Bukoviny), 1100 m n.m., exp. V, sklon 1°, 2x1 m, E₀ 30%, E₁ 60%, 2. 9. 1997.

E₀: *Brachythecium rivulare*, *Philonotis fontana*, *Plagiomnium* cf. *affine*.

E₁: *Stellaria alpine* 2, *Cardamine amara* subsp. *opicii* 1, *Chryso-splenium alternifolium* +, *Deschampsia caespitosa* +, *Epilobium alsinifolium* +, *Myosotis nemorosa* +, (mimo snímkovanej plochy aj *Briza media*, *Chaerophyllum hirsutum*, *Carex echinata*, *C. ovalis*, *C. nigra*, *Crepis mollis*, *Juncus effusus*).

Lokality na Hekerovej sú významné aj z fyto geografického hľadiska, pretože predstavujú najjužnejšie a zároveň aj najvýchodnejšie dosiaľ známe lokality *Epilobium alsinifolium* v Západných Karpatoch. Práve preto a tiež pre svoju vzácnosť v skúmanom území bol tento druh zaradený aj do Regionálneho červeného zoznamu vzácných a ohrozených druhov cievnatých rastlín Volovských vrchov v kategórii V, R_m (ohrozený a veľmi vzácny druh) (Mráz & Mikoláš 1996).

Najbližšie položenými lokalitami (ca 30-35 km vzdušnou čiarou) k hekerovským sú lokality v okolí Telgártu - už spomínaný Trestník (Hajný 1932 PRC sec. Holub & Kmeťová 1988: 476), prameň Hrona (Mráz et al. 1997 ined.) a samozrejme aj masív Kráľovej hole (cf. Hrouda et al. 1990).

Pôvodnosť (reliktnosť) výskytu *Epilobium alsinifolium* na Hekerovej je otázná. Jednak preto, že tieto polohy boli už od konca 14. storočia dosť výrazne ovplyvnené kolonizáciou na valašskom práve, následkom ktorej došlo k odlesneniu hrebeňových partií (primárne bezlesie snáď existovalo len v podobe veľmi malých ostrovčekov rašelinísk a vrchovísk obkolesených podmáčanými smrečinami priamo na temene a v sedle Hekerovej - tu by významnou mierou pomohli peľové diagramy) a jednak preto, že v ostatných pohoriach Západných Karpát bez vyvinutého primárneho bezlesia sa vyskytuje veľmi vzácne (pravdepodobne len sekundárne; pozri vyššie). Navyše vrbovky sú výborne upravené na anemochóriu aj na väčšie vzdialenosti. Pre reliktnosť by mohla svedčiť prítomnosť machu *Hygrohypnum duriusculum*, ktorý rastie v masíve Hekerovej na skalách v potoku pod prameniskami (Janovicová 1988) (a ktorý v Tatrách je svojím výskytom viazaný predovšetkým na vysokohorské polohy), a tiež fakt, že *E. alsinifolium* znáša oproti ostatným vysokohorským vrbovkám menej osvetlené stanovišťa, ako napr. na lokalite č. 2, ktoré by mohli existovať na príhodných miestach počas celého postglaciálu i na Hekerovej.

Epilobium alsinifolium patrí k význačným vysokohorským druhom rastúcim vo Volovských vrchoch len na Hekerovej. Výnimočnosť tohto územia dokladá výskyt ďalších skvostov. Je to predovšetkým *Eriophorum vaginatum*, vyskytujúce sa na prechodných rašeliniskách a v podmáčaných smrečinách majúcich až vrchoviskový charakter (vegetácia vrchovísk je v štádiu spracovania). Na veľmi malej ploche tu rastie aj *Andromeda polifolia*, ktorej nález bol publikovaný len prednedávnom (Šomšák 1995). V minulosti sa z hôľ Hekerovej udávali aj druhy *Diphasiastrum*

complanatum a *D. issleri* (Futák 1966, Šomšák 1965). V tejto oblasti sa vyskytujú aj ďalšie zaujímavé taxóny ako napr. *Cardamine amara* subsp. *opicii*, *Drosera rotundifolia*, *Juncus filiformis*, *Viola biflora*, *Tephroses crista*. Hekerová by si skutočne zaslúžila, vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti, územnú ochranu vo forme prírodnej rezervácie.

Názvy taxónov vyšších a nižších rastlín sú podľa práce Marhold & Hindák (eds) (1998). Herbárové doklady sú uložené v herbári autora.

PodĎakovanie: Za determináciu machorastov som povďačný K. Janovicovej (Bratislava). Príprava článku bola podporená grantom G 4106 „Flóra Slovenska“.

Literatúra

- Futák J., 1966: *Lepidophytina*. - In: Futák J. (ed.), Flóra Slovenska II. pp. 11-43. Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- Holub J. & Kmeťová E., 1988: *Epilobium*. Vřbovka. pp. 441-489. - In: Bertová, L. (ed.), Flóra Slovenska IV/4, Veda, Bratislava.
- Hrouda L., Kochjarová J. & Marhold K., 1990: Floristické pomery masívu Kráľovej hole (Nízke Tatry). - *Preslia*, 62: 139-162.
- Janovicová K., 1988: Zaujímavé bryofloristické nálezy zo Slovenska. - *Bryonora*, Praha, 21: 2-3.
- Marhold K. & Hindák F. (eds), 1998: Súpis vyšších a nižších rastlín flóry Slovenska. Veda, Bratislava.
- Mráz P. & Míkoláš V., 1996: Regionálny červený zoznam vzácnych a ohrozených druhov cievnatých rastlín Volovských vrchov. - *Bull. Slov. Bot. Spoločn.*, Bratislava, 18: 164-173.
- Šomšák L., 1965: Niekoľko poznámok k výskytu druhu *Diphasium complanatum* (L.) Rothm. a *Diphasium issleri* (Rouy) Holub v povodí Hnilca. - *Biológia*, Bratislava, 548-551.
- Šomšák L., 1995: *Andromeda polifolia* L. v Slovenskom rudohorí. - *Bull. Slov. Bot. Spoločn.*, Bratislava, 17: 79-80.